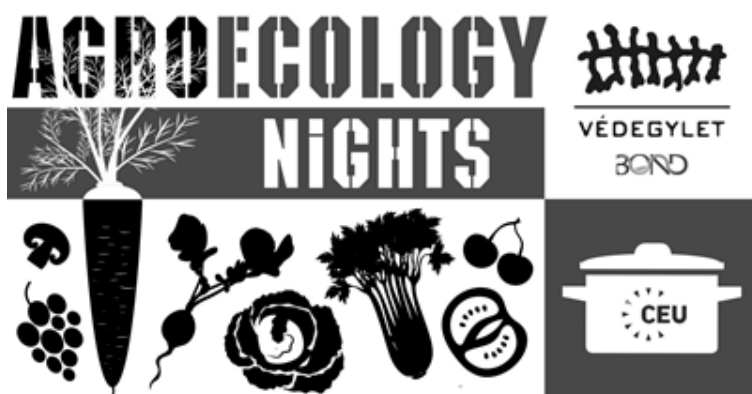

Egy hét a vetőmag-önrendelkezés és az agrobiodiverzitás jegyében

Véletlen egybeesés, hogy az Agroökológia estek második rendezvényének hetében két másik esemény is szorosan kapcsolódott a vetőmag-önrendelkezés kérdéséhez. A hét során így átfogó képet kaptunk a vetőmagokhoz kapcsolódó tudomány, mozgalom és gyakorlat hazai és nemzetközi helyzetéről.

A beszámoló előtt azonban érdemes tisztázni két központi fogalmat:

Az **agrobiodiverzitás** a mezőgazdaságban közvetlenül vagy közvetve használt, hasznosított élőlények sokféleségét foglalja magában. A mezőgazdasági sokféleség nem csak a házasított állatokra és haszonnövényekre, hanem a mezőgazdasági területek élőhelyein jelenlévő egyéb élőlényekre is kiterjed, így vonatkozik például a talaj mikrobiológiai sokféleségére vagy a kártevők természetes ellenségeire is. A haszonnövények esetében az agrobiodiverzitás a mezőgazdasági rendszerekben termesztett növények fajainak és fajtáinak sokféleségére utal. A termesztett és gyűjtött növények sokfélesége az emberi egészséget és az ökoszisztémák ellenálló képességét is támogatják. Az agrobiodiverzitás támogatja az egészséges, kulturális hagyományokra alapozott táplálkozási szokásokat és segíti a termelőket alkalmazkodni a klímaváltozás idején a társadalmi és gazdasági nehézségekhez.

A változatosság növelésével a gazdaságokban csökken a kiszolgáltatottság, stabilabb és kiszámíthatóbb a hozam, könnyebb a munkaosztás és több piaci lehetőség áll rendelkezésre.

A mezőgazdaság elmúlt évezredeiben a paraszti közösségek hagyományos módon használták, fejlesztették, megőrizték és cserélték a termeléshez szükséges vetőmagjaikat. A 20. században a hagyományos vetőmagrendszerek működését az ipari nagyvállalatok technológiai korlátozásai és a nemzetközileg alkalmazott jogi gyakorlatok is nehezítik.

A **vetőmag-önrendelkezés** a vetőmagok és az agrobiodiverzitás közös megőrzését és hasznosítását jelenti. Erősíti a gazdák jogait, hogy nemesítsenek, használjanak, cseréljenek vagy árusítsanak különböző szabad hozzáférésű vetőmagokat, melyeket nem véd szabadalmi jog és genetikailag nem módosítottak. A vetőmag-önrendelkezésért vívott harc mára egy világszintű mozgalommá nőtt, szorosan kapcsolódva az agroökológiai mozgalmak élelmiszer-önrendelkezési törekvéseihez, többek között a kisléptékű, helyileg kialakult élelmiszerrendszerek támogatásához. Az agroökológiai és a vetőmag-önrendelkezés mozgalmat az érintett csoportok széles körű bevonása jellemzi: így támogatói között találunk gazdákat, őshonos közösségeket, tudósokat, civil szervezeteket és fogyasztókat is, akik a tudományos területeken átívelő valós megoldásokat keresnek.

Január 15-én a **DYNAVERSITY** (*Dinamikus vetőmag-hálózatok az európai változatosság érdekében*) projekt bemutató rendezvényén egy olyan kezdeményezést ismertünk meg, amely a haszonnövények és vadon élő rokonaik sokféleségének megőrzését segítő kormányzati megoldásokat keres. A genetikai erózió világszintű probléma, a genetikai sokféleség elvesztése számos haszonnövényt érint és a mezőgazdasági rendszerek alkalmazkodó képességét gyengíti. A **DYNAVERSITY** projekt új, fenntartható kapcsolatokat épít ki a vetőmagok és a genetikai sokféleség területén érdekelt szereplők között, miközben az *in-situ* (gazdaságon belüli) és *ex-situ* (génbanki) megőrzést is támogatja. A projekt céljainak és tevékenységeinek ismertetésén túl, a rendezvényen **Guntra A. Aistara** új angol nyelvű könyvét, az „*Ökológiai önrendelkezés: A mezőgazdaság kihívásai a szabadkereskedelem korában*” mutatta be.

Guntra környezeti antropológus, a politikai ökológia, élelmiszer-önrendelkezés és a környezeti igazságosság határterületeit vizsgálja. Kutatásai során foglalkozik az ökológiai gazdálkodás mozgalomának, az agrobiodiverzitás, a vetőmag-önrendelkezés, az agroökológia, a permakultúra, az étkezési hagyományok, az etnográfia és a helyi élelmiszerrendszerek környezeti és társadalmi kérdéseivel. Új könyve egy etnográfiai tanulmány Lettország és Costa Rica mezőgazdasági mozgalmairól. Bár a két ország földrajzilag igen távol áll egymástól, a helyi termelők hasonló kihívásokkal szembesülnek a szabadkereskedelmi megállapodások, a nemzeti és nemzetközi szabályozások hálójában, miközben hagyományaikat ápoló, fenntartható megélhetést próbálnak teremteni maguknak.

Az Agroökológia Estek rendezvénysorozat a **Védegylet** és a **Közép-európai Egyetem Környezettudományi és Politikai Tanszékének** közös szervezésben valósul meg. 2018 novembere és 2019 márciusa között négy esemény során az agroökológia különböző területeit mutatjuk be filmvetítésekben és kerekasztal beszélgetéseken keresztül. Január 16-án a második esemény témája a vetőmag-önrendelkezés volt.

A rendezvényt „**A szabadság magjai**” („*Seeds of freedom*”) című dokumentumfilm vetítése nyitotta meg. A film az ipari mezőgazdasági cégek gyakorlatainak, a paraszti gazdálkodási és vetőmagrendszerek kapcsolatát mutatja be. A nemzetközi szakértőkkel és kisléptékű termelőkkel készített interjúk során világossá válik, hogy a hagyományos vetőmagok és a változatosság elvesztésével a kapcsolódó kulturális hagyományok, a tudás, a megélhetés és az ételkészítés-önrendelkezés is sérülnek.

A filmet egy kerekasztal beszélgetés követte, melyen **Guntra A. Aistara, Fehér Judit, Fülöp Ádám** és **Dan Raluca** meghívott szakértőink vettek részt.

Fehér Juditot biológusként mindig is ámulatba ejtette a természet sokszínűsége. 10 éve foglalkozik a tájfajták *ex-situ* és *in-situ* megőrzésével, saját gyűjteménye közel 500 tételből áll. 2012-ben lelkes ismerőseivel megalapította a *Magház* civil hálózatot a mezőgazdasági sokféleségért. A kezdeményezés célja, hogy népszerűsítse az egészséges és változatos zöldség- és díszkerteket, valamint serkentse a házi magfogatást, magmegőrzést. Judit az *Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet* munkatársaként a LiveSeed projekt keretében az ökológiai fajtanemesítés és vetőmagtermelés erősítésén is dolgozik európai együttműködésben.

Fülöp Ádám ökológus két évig dolgozott a *Vidékfejlesztési Minisztériumban* a tájfajták megőrzésével, valamint a *FAO Vetőmag Egyezmény* hazai felelőseként. 2012-ben családjával egy őszt töltött Jean-Francois Berthelot gazda, molnár és pék farmján, aki az ősi gabonafajták megőrzésével vált híressé. 2014-ben Ádám a bio kézműves *Pipacs Pékség* egyik alapító tagja volt. A pékség működtetése mellett aktívan részt vesz a gabona tájfajták, vetőmagok és az azokhoz kapcsolódó technológiai újítások elterjesztésében, szoros együttműködésben gazdákkal és malomtulajdonosokkal.

Az *Eco Ruralis* egy paraszti szervezet, amelynek célja a kisléptékű, változatos, agroökológiai szemléletű ételkészítési rendszerek elterjesztése. A szervezet Románia szerte mintegy 10 000 tagot számlál és a nemzetközi *La Via Campesina* paraszttmozgalom tagja.

Dan Raluca tagi koordinátor és a vetőmag program vezetője.

A kerekasztal beszélgetés során a tájfajták szerepét vizsgáltuk a globális élelmiszerrendszerben. Raluca kiemelte, hogy a tájfajták generációk során alakultak ki, mindig a legéleltrevalóbb növények továbbszaporításával. A tájfajták ezért az adott helyben mindig jól alkalmazkodtak, genetikai változatosságuk pedig jó alapanyag a további nemesítéshez. Guntra úgy fogalmazott, hogy **a vetőmagok jelentik a kapcsolatot a termelő, a talaj és a közösség között; ezeknek a kapcsolatoknak pedig az egész élelmiszerrendszerre hatásuk van.** Az agrobiodiverzitás dinamikusan változik, ezért megőrzése is folyamatos alkalmazkodást és innovációt igényel. Ádám azt hangsúlyozta, hogy a vetőmagok ügye körül folyamatos harcban állunk, a globalizált élelmiszerrendszer a változatosságra, az élőhelyekre és a paraszti életmódra is veszélyt jelent. Strukturális egyenlőtlenség figyelhető meg az élelmiszerrendszerben: a kisléptékű termelők és a hagyományos vetőmagrendszereik kiszolgáltatott helyzetben vannak, hangsúlyozta Guntra.

Raluca és Guntra arra hívták fel a figyelmet, hogy a közintézmények sok nemesítéshez és megőrzéshez kötődő pénzügyi támogatást vesztek az elmúlt években. Új projekteket kell létrehozni, amelyek ezeket a kérdéseket ismét a közbeszéd részévé teszik és segítik a helyi szabályozás alkalmazkodását is. A paraszti hagyományoknak és tudásnak nagyobb szerephez kell jutnia, az élelmiszer-önrendelkezési törekvésekben a kisléptékű termelőknek központi szerephez kell jutniuk. A tájfajták felkutatása és használata a termelők részéről komoly elköteleződést igényel terepi kísérletekkel és technológiai fejlesztéssel mind a termelés, mind a feldolgozás területén. Az európai szabályozás követi a világon megfigyelhető trendeket, mivel vetőmagok csak akkor kerülhetnek forgalomba, ha homogén, megkülönböztethető növénypopulációkból származnak - ennek a megkötésnek a tájfajták nem tudnak megfelelni.

Ádám Franciaországot említette példaként, ahol a kis malmok száma évekig tartó visszaesést követően ismét növekszik a vásárlói szokások és a helyi szabályozások változásának köszönhetően; miközben Magyarországon nagyon kevés kisebb, biomalom üzemel csupán. Van, amikor egy termelő lelkesedése segíti egy régi fajta újraélesztését: ilyen volt Magyarországon az **alakor búza**. Máskor viszont hosszú távú elkötelezett munka sem vezet eredményre: egy évekkel ezelőtt Franciaországból hozott gabona keverékből máig nem sikerült betakarítható mennyiséget termesztetni. Ehhez a munkához komoly elköteleződés szükséges, enélkül pénzből és időből is kifuthatunk. Olyan lehetőségeket kell teremteni, amelyek ezeket a törekvéseket segítenek sikerre vinni, tette hozzá Guntra.

A kézműves élelmiszer-termelők és feldolgozók mellett jó példaként a **paraszti és kiskerti vetőmag és tájfajta megőrzést célzó mozgalmakat** érdemes kiemelni. Az Eco Ruralis paraszti mozgalomként indult, mára azonban széles körben több ezer embert tudnak minden évben megszólítani tájfajtákból összeállított vetőmag csomagjaikon keresztül. A Magház hálózat szabad elvirágzású és tájfajták megőrzését segíti.

Magyarországon a hagyományos fajták gyakran csak génbankokban maradtak fenn, a termesztéshez szükséges tudást közösen kell újra megalapozni.

A fogyasztók szemszögéből a vetőmagok kérdése gyakran megfoghatatlan és nem kapcsolódik össze az ételkészítés-előállítás helyzetével, ezért fontos lenne a **fogyasztói tudatosság javítása**. A termelők folyamatos nyomás alatt állnak a gazdasági tényezők, a szabályozási környezet és a fogyasztói elvárások között, így nincs igazából sok mozgásterük. Raluca a genetikailag módosított növények elleni harcot emelte ki jó példaként, mivel ebben az esetben az európai fogyasztók közös fellépése vezetett a szigorú és egységes szabályozás megalkotásához. Guntra pedig egy lett példát említett, amikor országos szabályozást változtattak meg közösségi nyomásra, miután egy kisléptékű termelőt vetőmagok illegális értékesítése miatt bírságoltak meg.

Az estét egy kisebb **magbörzével zártuk**, ahol a városi helyszín ellenére közel 100 féle vetőmag cserélhetett gazdát, köztük az Eco Rurális román tájfajta és városi kertészek által fogott magok.

A hét harmadik eseménye a **Magház éves találkozója és önkéntes toborzója** volt január 17-én. A rendezvényen sok jó példát láthattunk arra, hogy szervezetek és magánszemélyek milyen szerteágazó gyakorlatokkal segíthetik a vetőmag-önrendelkezés ügyét.

A Magház egy nem formális szervezet, működését önkéntes hálózata biztosítja.

Az új és régi önkéntesek nagyrészt kisléptékű mezőgazdasági termelők, városi vagy kiskerti kertészek, akik évek óta gyűjtenek és cserélnek magokat. Van akit a hagyományos tájfajták érdekelnek, míg mások különleges paradicsomfajtákat gyűjtenek, de céljuk hasonló: **az agrobiodiverzitás fejlesztése és az ebből fakadó változatosság megismerése, megköstölése**.

A Növényi Diverzitás Központ (**NÖDIK**) is képviseltette magát a találkozón, ez jó példaként szolgál arra, hogy van **lehetőség a génbanki és a termelői együttműködésre**. Az önkéntes feladatok megismerése után világossá vált, hogy bárki tudja a vetőmag-önrendelkezés ügyét segíteni, például tudásmegosztással, magbörzék szervezésével vagy éppen maggyűjtemények létrehozásával.

Összességében a héten azt tapasztaltuk, hogy az Európában aktív mozgalmak és kutatások segítik a vetőmag-önrendelkezés, a nemesítés és a vetőmag termelés ügyét. A

tudományterületeken átívelő projektek, mint a Dynaversity vagy a LiveSeed különböző érdekcsoportokat kötnek össze közös célok mentén. Mivel a vetőmagok kérdése szorosan kapcsolódik az élelmiszerrendszer egészéhez, a tájfajták hasznosításához a termelőknek, a génbankoknak és a feldolgozóknak szorosan együtt kell működniük. Európában a vetőmag szabályozások nem annyira szigorúak, de a szabadkereskedelmi megállapodások és a globális élelmiszerrendszer a helyi élelmiszerrendszerekre is hatással vannak. A vetőmag-önrendelkezés különböző területein aktív szervezetek részére nemzetközi projekteken keresztül sok lehetőség adott az együttműködésre és a tudásmegosztásra.

A vetőmagok megőrzése és cseréje egy csendes forradalom gyakorlatai, amelyek közvetlenül hozzájárulnak a kisléptékű vagy kiskerti termelők vetőmag-önrendelkezéséhez, miközben az ipari mezőgazdaság erői ellen dolgoznak. Nagyon fontos a jövőben **az érintettek közötti kapcsolatok erősítése, a fogyasztói tudatosság javítása, a tájfajták és a hozzájuk kapcsolódó tudás újjáélesztése.**

Szakterülettől függetlenül mindenki hozzá tud tenni ehhez a mozgalomhoz, hiszen a nehézségek is szerteágazóak: fogyasztóként a helyi termelők támogatásával, termelőként a tájfajták megismerésével és hasznosításával vagy éppen önkéntesként valamelyik érintett szervezetnél.

További információ:

Dynaversity Project	http://dynaversity.eu/
Eco Ruralis	https://ecoruralis.ro
Guntra A. Aistara	“Organic Sovereignties: Struggles over farming in an age of free trade”, 2018, University of Washington Press
LiveSeed	https://www.liveseed.eu/
Magház	http://maghaz.hu
ÖMKI	https://biokutatas.hu/
Pipacs Pékség	https://pipacspekseg.hu
Seeds of freedom	http://www.seedsoffreedom.info/

VÉDEGYLET

<http://vedegylet.hu>